

ПОНОВЛЕННЯ ЯК ЗАКОНОДАВЧА ГАРАНТІЯ АДЕКВАТНОСТІ ПОКАРАННЯ ¹

Під законодавчими ж гарантії адекватності покарання необхідно розуміти вимоги до покарання, які, на відміну від властивостей покарання, не впливають безпосередньо з мети покарання. Вони переважно формулюються наукою кримінального права, філософсько -правовою думкою, новітніми гуманістичними та просвітницькими ідеями. Мета покарання у цьому випадку не відіграє провідної ролі. Тобто у цьому випадку державний суб'єктивізм, а іноді й свавілля, значно обмежене вже у можливості вибору конкретних видів покарання і мети покарання, як мети державної кримінально-правової політики. Законодавчі гарантії адекватності покарання - то є не лише гарантії адекватності покарання, а й обмеження державного «суб'єктивізму» у законодавчому полі, що є дуже актуальним у наш час, особливо враховуючи нашу новітню історію [Махінчук В. М. Адекватність кримінального покарання як філософсько-правова проблема: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.12 /

1 літературі з кримінального права дуже часто згадується саме про властивості покарання, які впливають із цілей покарання, і під якими розуміють певні якості, які повинні бути притаманні покаранню загалом і кожному виду покарання зокрема. На перший погляд, і властивості покарання, і законодавчі гарантії адекватності покарання (вимоги до покарання) дуже схожі, однак це не так.

Принципова різниця полягає у тому, що властивості покарання - то є риси, якими повинен володіти вид покарання для того, щоб досягнути мети (цілей) покарання. Іншими словами, це вимоги, які ставить перед покаранням держава через мету покарання (тобто, певним чином тут проявляється державний суб'єктивізм у тому розумінні, що держава сама визначає, чого вона хоче досягти завдяки інституту покарання певним видам покарання).

Національна академія внутрішніх справ України. — К., 2002. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/ard/2002/02mvmfpp.zip].

Однією із законодавчих гарантій адекватності покарання є вимога поновленості покарання (вимога можливості поновлення покарання).

Гарантія поновлення покарання є однією із суттєвих законодавчих гарантій адекватності покарання. Оскільки правосуддя є справою людських рук, і здійснюється на підставі суддівського розсуду, який не завжди є об'єктивним із-за відсутності юридичного «оптимуму» співвідношення формальних і дискреційних засад, не можна виключати можливість помилки при відправленні правосуддя, необхідно забезпечити можливість виправити цю помилку [ТуляковВ.О., МакаренкоА.С., Призначення покарання // Вісник Асоціації кримінального права України, 2013, № 1(1) - С. 209]. Саме з цього положення і випливає твердження про неприйнятність у системі покарань таких видів покарання, які неможливо поновити. Звичайно, будь -яке покарання, яке було призначене особі незаконно, а ще гірше, якщо воно було реалізоване, завдає певної шкоди особі тією чи іншою мірою.

Але цю шкоду можна у більшості випадків відшкодувати, недаремно ст. 56 Конституції України зазначає: «Кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень»[Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>]. На реалізацію цього положення покликаний зокрема і Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду» від 01.12.94 [Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду» від 01.12.1994 № 266/94-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80>].

Можна повернути особі гроші за незаконно стягнутий штраф, можна відшкодувати матеріально незаконно відбуте покарання у вигляді позбавлення волі, можна повернути людині права, яких вона була незаконно позбавлена.

Але існують такі види покарань, відшкодування яких повною мірою є не лише вкрай ускладненим, але й іноді неможливим. До таких покарань, наприклад, можна віднести завдання тілесних ушкоджень та смертна кара.

Перший вид покарань відшкодувати вкрай складно, а результат смертної кари - взагалі неможливо. Ніхто не в змозі повернути життя, яке було відібрано в результаті судової помилки, і ніхто не в силах відшкодувати матеріально у повному обсязі шкоду, заподіяну близьким та рідним страченого. Вкрай складним також є відшкодування у повному обсязі тієї шкоди, яка була заподіяна в результаті тілесних ушкоджень, як виду покарання. Оскільки не завжди можливо (якщо взагалі матеріальна компенсація у цьому разі підходить) у повній мірі відшкодувати відрублену руку, ногу, кастрацію, як результат покарання. Більшість прихильників скасування тілесних покарань, як виду покарання, і смертної кари наголошували на неможливості їх поновлення як однієї з умов їх неприйнятності у системі покарань [Махінчук В. М. Вказ. твір. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/ard/2002/02mvmfpp.zip].

Саме з огляду на це, вважаємо за необхідне включити вимогу поновленості покарання у перелік законодавчих гарантій адекватності покарання, закріпивши її у Кримінальному кодексі України. Це дозволить запобігти появі на законодавчому рівні нових видів покарання, які є неадекватними, через неможливість їх поновлення.

А.А.Жижиленко писав з цього приводу: «Если нельзя вернуть человеку то, что он утратил, нельзя восстановить прежнее состояние, то можно возместить ему причиненный наказанием ущерб при помощи предоставления ему эквивалента, его равноценности» [Жижиленко А.А. Очерки по общему учению о наказании. - Петроград, 1924. - С.185.].

Тож у цьому випадку законодавчі гарантії адекватності покарання є одночасно і гарантіями дотримання державою прав людини і громадянина, адекватного ставлення держави до особи.

Науковий керівник: Колодін Д.О. - к.ю.н., доцент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія».